

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342

Я. В. Артеменко
аспірант

ПРАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У НОРМАТИВНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Переміщення зв'язків суб'єктів права у кіберпростір тягне проблему браку норм законодавства, які б враховували особливості віртуального простору як середовища реалізації правовідносин. Визначення на законодавчому рівні питання основних засад забезпечення кібербезпеки України частково задовольняє потребу норм закону, однак повністю її не вирішує, при тому породжуючи нові виклики нормативно-правового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми адміністративно-правового регулювання кіберпростору вирішуються з урахуванням напрацювань ряду вчених, що досліджували питання регулювання суспільних відносин, національної безпеки України, засобів адміністративного права. Серед таких науковців В.М. Бесчастний, К.Ю. Валігура, І.В. Діордіца, Р. Я. Демків, Р. Є. Еннан, О. М. Куракін, В. А. Ліпкан, С.О. Лисенко, І. В. Потапенко, О.В. Солдатенко, О.В. Червякова, І. М.Шопіна та ін.

Невирішені раніше проблеми. З прийняттям законів у сфері забезпечення кібербезпеки України з'являється поняття національної системи кібербезпеки. Однак, її нормативно-правове забезпечення ще далеке від досконалості, що вимагає критичної оцінки як вже визначених вимог щодо об'єму категорії, функцій системи, принципів її функціонування та інших питань організації діяльності, так і перспективних напрямків його розвитку. І для цього на перший план виходять питання наукової розробки вказаних питань, адміністративне право для чого має провідне значення.

Доведення вказаної гіпотези є **метою** даної статті у вигляді визначення місця та ролі норм адміністративного законодавства України у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки на основі виділення та врахування особливостей методів адміністративного права.

Виклад основного матеріалу. Деякі дослідники висловлювали позицію, що «мережа Інтернет повинна залишитися «чистою» від законодавчого нормування та становити зону вільного пересування інформації, ідей, думок, висловів тощо».

Утім такий дещо ідеалізований погляд на стан справ останнім часом зазнав значної критики. Порушення особистих немайнових і майнових прав, навіть злочинні дії, що виникли за допомогою Інтернет-технологій, показали, що Інтернет не може бути тільки зоною свободи людини та з необхідністю стає об'єктом правового втручання [1, с. 15]. І на сьогодні вже не викликає сумнівів той факт, що ефективність функціонування системи забезпечення кібербезпеки насамперед залежить від досконалості нормативно-правового регулювання діяльності відповідної системи [2, с. 112]. Одними з першочергових заходів на шляху побудови системи кібербезпеки, за визначенням В.А. Ліпкана та І. В. Діордіци, є вдосконалення державного управління у цій сфері та створення нормативно-правової бази для забезпечення такої діяльності [3, с. 179] як основи нормативно-юридичного регулювання кібербезпеки.

Правове регулювання – це цілеспрямований та ефективний вплив за допомогою правових (юридичних) засобів на поведінку людей і ті соціальні відносини, які є правовими за своїм змістом [4, с. 32]. Юридичні засоби різноманітні, але водночас такі, що діють узгоджено, передбачають один одного. Це норми закону, правові відносини, акти тлумачення і застосування юридичних норм, які складають механізм правового (юридичного) регулювання [5, с. 22] як взяті в єдності та взаємодії правові засоби, що беруть участь у правовому регулюванні суспільних відносин [6, с. 21]. Правове регулювання відносин у кіберпросторі це цілеспрямований вплив на процеси в цифровому середовищі мережі Інтернет правовими засобами з метою їх упорядкування та розвитку. Це також вплив на поведінку суб'єктів права за допомогою норм права, що забезпечує їхню нормальну роботу [1, с. 10-11].

Для правового регулювання кіберпростору мають провідне значення норми законодавства України у сфері національної безпеки, які містяться в Законі України «Про основи національної безпеки України», Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегії національної безпеки

України тощо. Також у сфері кібербезпеки прийнято окремі акти, які регулюють відносини у кіберпросторі з метою забезпечення кібернетичної безпеки як складової національної безпеки. Це Стратегія кібербезпеки України, Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» тощо.

І в цьому аспекті в рамках даного дослідження на увагу заслуговує питання ролі норм адміністративного права у регулюванні відносин у кіберпросторі. С.В. Демедюк доходить висновку, що «створення дієвого механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення та організації кібербезпеки в Україні є основним пріоритетом розвитку національної безпеки, яке потребує реорганізації та вдосконалення законодавчої бази, створення єдиної національної системи забезпечення кібербезпеки, організації та вдосконалення взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки з провідними міжнародними інституціями» [7, с. 147]. Адміністративно-правове регулювання В.А. Ліпкан вважає однією з гарантій забезпечення прав особи і громадянина [8, с. 58].

Для встановлення місця та ролі норм адміністративного законодавства України у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки України ми виділимо ті питання, які вже врегульовано такими нормами, чи вони повинні бути врегульовані саме нормами адміністративного права. В.А. Ліпкан вказує на розроблення на підставі Конституції нормативно-правових актів, які регулюватимуть компетенцію суб'єктів системи забезпечення кібербезпеки, передбачивши конкретні сфери дії, права, обов'язки, принципи взаємодії та інші питання, забезпечення таким чином ефективного функціонування збалансованої системи забезпечення кібербезпеки [8, с. 58].

Виходячи з виділених на сьогодні основних елементів національної системи кібербезпеки, з яких п'ять відносяться до правоохоронних органів, можна зробити висновок про адміністративно-правове регулювання компетенції та повноважень, форм та методів їх діяльності, мети та завдань, функцій. Як вказує В. Б. Авер'янов, зміст і форми управлінської діяльності перебувають (точніше, мають перебувати) під всеосяжним регулюючим впливом норм адміністративного права [9, с. 230].

Адміністративно-правове регулювання – один із видів галузевого правового регулювання, заснований на основі дії адміністративного права і багатого арсеналу адміністративно-правових засобів впливу на суспільні відносини [10, с. 124] спрямований на впорядкування, охорону та розвиток суспільних відносин, що виникають у кіберпросторі, за допомогою адміністративно-правових засобів [11, с. 147]. Адміністративно-правове регулювання – це адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за до-

помогою комплексу адміністративно-правових засобів та інших правових явищ, які у сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання, вважає І.М. Шопіна [12, с. 55].

За визначенням О.В.Солдатенко, адміністративно-правове регулювання використання засобів комунікації включає: 1) державну реєстрацію мереж електрозв'язку, що входять до мережі зв'язку загального користування; 2) реєстрацію засобів зв'язку, інших радіоелектронних засобів і високочастотних пристроїв, що є джерелами електромагнітного випромінювання; 3) реєстрацію державних інформаційних ресурсів та систем; 4) ліцензування та сертифікацію різних видів діяльності у сфері інформаційних технологій; 5) ведення Єдиного державного реєстру сертифікатів ключів підписів, засвідчувальних центрів тощо [13, с. 135]. Як вважає С.О. Лисенко, на адміністративно-правовому рівні має бути закріплено процедуру оцінювання стану кіберзахисту та аудиту інформаційної безпеки у банківській системі України, яка мусить стати регулярною – не рідше одного разу на квартал. Це дасть змогу сформулювати стабільну картину надійності моделі інформаційної безпеки, що наочно демонструє тенденції до поліпшення чи погіршення ситуації в разі запровадження відповідних адміністративно-правових рішень. Таким чином буде реалізовано функції моделювання та прогнозування [14, с. 112].

Не менш важливим для встановлення місця та ролі норм адміністративного законодавства України у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки України є питання захисту прав і свобод людини і громадянина у кіберпросторі. О.В. Червякова доходить обґрунтованого висновку про провідну роль адміністративного права у питаннях регулювання форм діяльності, методів, які дозволено використовувати для здійснення захисту прав і свобод людини і громадянина, встановлення меж дій суб'єктів владних повноважень, визначення порядку вирішення конфліктів з суб'єктами владних повноважень, про відповідальність суб'єктів владних повноважень за порушення законодавства. Так, КАСУ встановлює способи захисту, порядок захисту прав у разі їх порушення, невизнання чи оспорення суб'єктами владних повноважень. КУпАП передбачає відповідальність за порушення у кіберпросторі. Окрім означених кодексів правові засади захисту прав та свобод містяться в законах, якими врегульовано статус окремих суб'єктів захисту [15, с. 96]. До методів контролю інформаційного простору в мережі Інтернет О.В. Солдатенко відносить наступні: 1) блокування або заборона доступу до сайтів, що містять інформацію, яка порушує чинне в тій чи іншій країні законодавство (застосовується в Австралії, Азербайджані, Алжирі, Бахреїні, Білорусі, Бельгії, Бірмі, В'єтнамі, Німеччині, Да-

нії, Єгипті, Зімбабве, Індії, Йорданії, Іраку (під контролем США), Ірані, Італії, Казахстані, Канаді, Киргизії, Китаї, Кубі, Малайзії, ОАЕ, Пакистані, Саудівській Аравії, Південній Кореї, Північній Кореї, Сінгапурі, Сирії, Таїланді, Тунісі, Туркменістані, Туреччині, Узбекистані); 2) фільтрування інформаційного потоку в місцях загального користування (інтернет-кафе, навчальні заклади, підприємства) – передбачає обмеження доступу до інформації на основі «чорних списків» – заборони доступу до адрес, що містяться в списку (Китай) чи «білих списків» – дозволу доступу тільки до конкретних адрес (Північна Корея), а також за ключовими словами; 3) відстеження активності інтернет-користувачів, перлюстрація повідомлень; 4) авторизація користувачів при доступі в інтернет із застосуванням провайдерів програмних чи апаратних засобів (Білорусь, Алжир, Іран) [13, с. 136].

Питання ролі норм адміністративного права у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки не буде повним без зауваження про регулювання на їх підставі та із застосуванням вказаного методу адміністративної відповідальності за проступки, вчинені у кіберпросторі. Як вказує І.В. Потапенко, адміністративно-правові норми, регулюючи управлінські та охоронні відносини, а також відносини пов'язані з захистом прав і свобод людини і громадянина, забезпечують фундаментальні умови існування людського суспільства. У цьому аспекті до адміністративного права в певній мірі наближується лише кримінальне право, оскільки припиняє «війну всіх проти всіх» і досить ефективно допомагає укріпленню громадського порядку. Виникнувши на тлі необхідності наявності соціального управління, адміністративне право створює фундамент, основу для нормального та ефективного розвитку і функціонування високорозвинених суспільних систем. Таким чином адміністративне право можна з повним правом назвати не лише головним суспільним регулятором у нашій державі, а й основою, яка створює підвалини суспільного життя в державі [16, с. 53].

Тим більше актуальним є розвиток нормативного забезпечення національної системи кібербезпеки України в аспекті відповідальності, коли враховується «застарілість» норм КУпАП. З цього приводу В.М. Бесчастний вказує, що «в науці адміністративно-деліктного права, програмних документах розвитку галузі адміністративного права постійно наголошується на необхідності прийняття нової редакції Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка повністю відійшла б від пострадянської парадигми адміністративно-деліктного права і врахувала б кращі європейські моделі адміністративно-деліктного законодавства... Хаотичність і безсистемність

змін, що вносилися роками до тексту чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення, на жаль, не сприяють створенню потужного, логічного і дієвого кодифікованого акту, а доволі часто призводить до неузгодженості та суперечності його положень як між собою, так і з іншими нормативно-правовими актами, що негативно позначається на забезпеченні верховенства права, захисту прав, свобод і інтересів людини та громадянина» [17, с. 8].

Взаємодія та координація – це також питання, адміністративно-правове регулювання яких має провідне значення для забезпечення кібербезпеки як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні. При цьому у їх вирішенні можна використати диспозитивний метод адміністративного права в рамках координації, рівно як і для розмежування компетенції суб'єктів забезпечення кібербезпеки, делегування публічно-владних управлінських функцій; перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів, вирішення інших питань забезпечення кібербезпеки.

Описане використання диспозитивного методу адміністративного права можливе у вигляді розробки та прийняття спільного правового акту суб'єктів владних повноважень або правового акту за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону [18]. Такий спільний акт має форму адміністративного договору і характеризується наступними ознаками: «1) одним із учасників адміністративного договору обов'язково є суб'єкт владних повноважень; 2) містом адміністративного договору є права та обов'язки його учасників у публічній правовій сфері. 3) укладається на підставі закону, тобто право суб'єкта владних повноважень укласти адміністративний договір має бути передбачене саме законом, а не підзаконними актами; 4) реалізується, як правило, на нормах адміністративного права; 5) викликає безпосереднє настання юридичних наслідків у вигляді виникнення, зміни й припинення правовідносин (меморандум про співпрацю), виникнення зміни, припинення прав і обов'язків його учасників (договори про розстрочення та відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу платника податків) у публічній сфері; 6) метою адміністративного договору є задоволення публічних інтересів; 7) адміністративний договір оформлює ті суспільні відносини, які входять до предмета адміністративного права» [19, с. 168].

Враховуючи вище викладене, доходимо **висновку** про провідну роль адміністративного права та законодавства у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки Укра-

їни за рахунок використання імперативного до диспозитивного методів адміністративного права як основних.

Імперативно визначаються компетенція та повноваження суб'єктів забезпечення кібербезпеки, мета та завдання їх функціонування, правові форми та методи діяльності, публічно-владні управлінські функції, адміністративна відповідальність за порушення законодавства у кіберпросторі, підстави та порядок захисту прав і свобод людини і громадянина від протиправних дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, порядок та підстави координації елементів національної системи кібербезпеки, взаємодії між собою та з іншими елементами механізму української держави, громадянським суспільством.

Диспозитивний метод адміністративного права як інструмент договірної волеузгодженого регулювання публічно-правової сфери може бути використаний для вдосконалення взаємодії та координації суб'єктів забезпечення кібербезпеки, розмежування компетенції між елементами національної системи забезпечення кібербезпеки, делегування публічно-владних управлінських функцій; перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів, та для вирішення інших питань забезпечення національної безпеки у кіберпросторі. Його використання у публічному адмініструванні відповідає сучасним тенденціям модернізації публічно-правової сфери з переорієнтацією держави на сервісну функції відносно громадянського суспільства, виключення рудиментів адміністративно-командної системи, децентралізації влади, впровадження електронного врядування.

Література

- Еннан Р. Є. Поняття, ознаки, сутність, специфіка та види відносин у мережі Інтернет. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 3. С. 10–19.
- Діордіца І. В. Система забезпечення кібербезпеки: сутність та призначення. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 109–116.
- Ліпкан В.А., Діордіца І.В. Національна система кібербезпеки як складова частина системи забезпечення національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 174–180.
- Куракін О. М. Особливості предмета правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 28–33.
- Демків Р. Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 34(1). С. 19–23.
- Валігура К. Ю. Морально-правові принципи як регулятор цивільних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право* / гол.ред. Ю.М. Бисага. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 106–109.
- Демедюк С. В. Окремі питання адміністративно-правового та організаційного забезпечення кібербезпеки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 144–147.
- Ліпкан В. А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т. 2, № 4. С. 57–60.
- Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
- Тронько О. В. Адміністративно-правове регулювання в галузі економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 124–127.
- Примаков К. Ю. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 145–150.
- Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України: дис.. доктора юрид. наук. К. 2012. 514 с.
- Солдатенко О.В. Інформаційний простір у мережі Інтернет: правове регулювання та контроль. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 134–140.
- Лисенко С.О. Адміністративно-правові напрями оптимізації інформаційної безпеки підприємництва. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Випуск 2. Том 4. С. 109–113
- Червякова О. В. Роль адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т.2. С. 94–97.
- Потапенко І. В. Роль адміністративного права в регулюванні суспільних відносин. *Європейські перспективи*. 2014. № 5. С. 50–54.
- В.М. Бесчастний Актуальні питання інституту адміністративної відповідальності в Україні. *Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 року). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. 212 с. С.8–10.
- Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005 р. № 35, / 35–36, 37. С. 1358.
- Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

Анотація

Артеменко Я. В. Місце та роль норм адміністративного законодавства України у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки. – Стаття.

В статті визначені місце та роль норм адміністративного законодавства України у нормативному забезпеченні національної системи кібербезпеки на основі виділення та врахування особливостей методів адміністративного права.

Ключові слова: регулювання відносин у кіберпросторі, забезпечення кібербезпеки, забезпечення національної системи кібербезпеки, адміністративно-правове забезпечення кібербезпеки.

Аннотация

Артеменко Я. В. Место и роль норм административного законодательства Украины в нормативном обеспечении национальной системы кибербезопасности. – Статья.

В статье определены место и роль норм административного законодательства Украины в нормативном обеспечении национальной системы кибербезопасности на основе выделения и учета особенностей методов административного права.

Ключевые слова: регулирование отношений в киберпространстве, обеспечения кибербезопасности, обеспечение национальной системы кибербезопасности, административно-правовое обеспечение кибербезопасности.

Summary

Artemenko Ya. V. The place and role of the norms of the administrative legislation of Ukraine in the normative maintenance of the national cybersecurity system. – Article.

In the article is defined the place and role of the norms of the administrative legislation of Ukraine in the normative provision of the national cybersecurity system on the basis of taking into account the peculiarities of administrative law methods.

Key words: regulation of relations in cyberspace, provision of cybersecurity, provision of national cybersecurity system, administrative and legal provision of cybersecurity.